

A szerb színjátszás Magyarországon

A szerb, polgári, hivatásos színjátszásnak közel két évszázados hagyománya van Magyarországon.

Mi több – itt született.

„Jövő Kedden, az az Augustus 24. Napján a Magyar Játék Színben a Felső-ges Királyi Helytartó Tanács kegyes engedelmével egy Diletans Rátz Társaság által a Szent Endrei Rátz Preparandia Institutumnak Segedelmére elő fog adódni Rátz Nyelven egy Néző Játék 3 Felvonásokban, ezen rátz nevezet alatt: KRESTALITZA (PAPAGÁJ)

Kezdődik 7 Óraker.”

Az Angyal Bandi plakátján találhatjuk meg a hirdetést a Rondella, azaz a Városi Kis Játékszín szereposztása alatt. Az előzetes „Diletans” előadást hirdet, mégis mai értelemben véve korántsem amatőr: Balogh István, Balogh Júlia, Fehér Tamás és Joakim Vujić is játszik benne. 1813-at írtak ekkor.

A polgári szerb hivatásos színjátszás 2013-ban volt 200 éves. Olyan programsorozatot valósítottunk meg létrejöttének helyszínén: Budapesten, amely méltó volt mindkét nemzet színjátszásának jubileumához. Hosszú, viszontagságos előkészületek után.

Magyarországon az újkori szerb nyelvű hivatásos színjátszás 1992-ben kezdődött egy passiójáték próbáival. 1993. április 17-én, az ortodox nagyszombaton, az akkori Nemzeti Színházban (Hevesi Sándor tér) Ablonczy László igazgatása alatt volt az ősbemutatója a *Szentendrei Evangélium* című produkciónak, Rusz Milán rendezésében.

Huszedik éve működik folyamatosan társulatunk ugyanazokkal a célokkal és ugyanazzal a lelkesedéssel: magas színvonalú, professzionális előadásokat játszani szerb és magyar nyelven – elvinni őket mindenhová, ahol igénylik a színházat és az anyanyelven megszólaló színészt.

Néhány színpadi műfajt egyedül mi szólaltatunk meg szerb nyelven. A történelmi viszontagságok, ill. a folklór, a hagyomány, a kulturális külön-

Dušan Kovačević: *A profi*
Rusz Milán és Ember Tibor

bözőség, a területi megosztottság lehet az oka annak, hogy a passiójáték, az operett, a zenés vígjáték vagy a rockopera nem honosodott meg a szerb nyelvterületen, sőt nem is íródott a Magyarországi Szerb Színház megalapításáig.

Színre lépünk Magyarország minden olyan településén, ahol a szerb anyanyelvűek meg tudnak tölteni egy nézőteret. Az évek során rendszeresen színházba járó publikumot sikerült létrehozunk a szerb közösség tagjaiból, azonkívül színházunknak magyar ajkú rajongói tábora alakult a szerb kultúra és kortárs drámairodalom iránt érdeklődő nézőközönségből, akik magyar nyelven tekinthetik meg Radoslav Zlatan Dorić, Stojan Vujić, Petar Milošević, Miloš Nikolić vagy Dušan Kovačević műveit.

A Magyarországi Szerb Színház, az iskoláink, a múzeumunk, könyvtáraink mellett, a húszéves működés alatt a közösség létfontosságú, sűrűn látogatott kulturális-művelődési intézményévé vált. Évente néhány alkalommal anyországi turnékon mutatjuk be legjobb produkcióinkat.

A magyarországi szerb amatőr társulatoknak szakmai segítséget nyújtunk, részt vállalunk a találkozók megszervezésében. A Magyarországi Szerb Kulturális Központot, amelyben a Magyarországi Szerb Színház budapesti kamara-terme található, Boris Tadić szerb és Sólyom László magyar köztársasági elnök nyitotta meg a közelmúltban. A Magyarországi Szerb Színház magyar nyelven is játszik előadásokat, mint ahogyan azt az *Előadó-művészeti törvény* (Emt) a nemzetiségi színházaknak lehetővé teszi. A Magyarországi Szerb Színház évente koprodukcióban is próbál és játszik előadásokat, közösen nemzetiségi, illetve több más színházzal is.

A következő elismerésekben részesültünk:

– A Magyar Köztársaság miniszterelnöke, Orbán Viktor a Magyarországi Szerb Színháznak két évtizedes művészi munkájuk elismeréseként, a Hazai kisebbségekért tagozat Kisebbségekért díját adományozta.

– A Magyar Köztársaság elnöke, Schmitt Pál Rusz Milánnak, a Magyarországi Szerb Színház ügyvezető igazgatójának, színművésznak, rendezőnek hiteles, karakteres színészi alakításaiért, a magyarországi szerbek érdekeinek képviselője, kulturális élete fellendítése érdekében végzett tevékenysége elismeréseként a Magyar Köztársasági Érdemrend lovagkeresztje kitüntetését adományozta.

– A Magyar Teátrumi Társaság a Magyarországi Szerb Színházat rendes közgyűlése folyamán, egyhangú szavazással tagjai közé befogadta.

– A Magyar Teátrumi Társaság Mezei Lajosnak, a Magyarországi Szerb Színház műszaki vezetőjének a Magyar Teátrumi Díj nemzetiségi különdíját adományozta, aki, szakmája kiemelkedő képviselőjeként, 2011-től jogosult a 'magyar teátrumi díjas' cím viselésére.

– A Magyar Teátrumi Társaság Krsztovics Sándornak, a Magyarországi Szerb Színház munkatársának, szcenikusának a Magyar Teátrumi Díj nemzetiségi különdíját adományozta, aki, szakmája kiemelkedő képviselőjeként, 2011-től jogosult a 'magyar teátrumi díjas' cím viselésére.

– A Magyarországi Szerb Színház teret adhatott a Jelen/Lét nemzetiségi színházi fesztiválnak, amelyen 11 magyarországi nemzetiség 18 tagszínháza vett részt.

– A Jakov Ignjatović Alapítvány – melyet Vujicsics Sztoján hozott létre, és a mai napig a magyarországi szerbség szellemi elitje, írók és egyetemi tanárok töltik be kuratori tisztségeit, azonkívül a ma élő legnagyobb szerbiai és magyarországi szerb írók, tudósok és művészek szerepelnek a díjazottjaik között – Rusz Milánnak Életműdíjat adományozott.

– Szerbia legnagyobb színházzakmai elismerései közé tartozik a kragujeváci Királyi Szerb Színház színpadán átadásra kerülő Joakim Vujić-szobrocska és a Joakim Vujić arcmásával díszített pecsétgyűrű. 2014-ben Rusz Milán vehette át a pecsétgyűrűt.

Az utóbbi évek sikerei közül kiemelném, hogy az ARCUSFEST 2007 Nemzetiségi Színházi Fesztiválon színházunk produkciója kapta meg a „legjobb rendezés” és a „legjobb férfi főszereplő” díját, az ARCUSFEST 2008-on a szakmai zsűri különdíját nyerte az egyik produkciónk, ill. a „legjobb női főszereplőnek” járó díjat kapta a Malko Teatróval közösen készített produkciónk.

2009-ben a szakmai zsűri különdíjjal jutalmazta a *Nem félünk a farkastól* c. darabot játszó négy színészünket.

Átalakulásaink, megújulásaink során több elnevezésünk is volt: Pesti Szerb Stúdiószínpadból lettünk „Joakim Vujić” Szerb Színház Pomáz, majd Magyarországi Szerb Színház Kht.

A Magyarországi Szerb Színház Kht.-t, a Magyarországi Szerb Színház Nonprofit Közhasznú Korlátolt Felelősségű Társaság (ez mostani elnevezésünk) jogelődjét, 3 000 000 Ft alaptőkével, Lórév Község Önkormányzata hozta létre.

A községgel való együttműködésünk azóta töretlen, stratégiai kérdésekben egyetértünk a község vezetésével, a színház működtetésének a háttérfeladatait az elkövetkező években továbbra is Lórévvel együttműködésben szeretnénk folytatni.

A Magyarországi Szerb Színház Nonprofit Közhasznú Kft.-nek infrastrukturális háttérrel részben a magyarországi Szerb Országos Önkormányzat biztosít, a Szerb Kulturális Központban szimbolikus bérleti díj fejében. Másik tulajdonosunkkal, a Lórévi Szerb Önkormányzattal szintén kitűnő együttműködést valósítunk meg, közös rendezvényeket tartottunk eddig is, és tervezünk a jövőben. Színházunk a továbbiakban is igénybe kívánja venni a Lórévi Művelődési Házát előadások megtartására, próbákra, nyári fesztivál rendezésére, díszlet-, jelmezyártási és raktározási feladatokra.

Lórévi székhelyünk mellett a Budapest, Nagymező utca 49.-ben található infrastruktúrát a következőképpen hasznosítjuk:

A színháztermet és az előteret – melynek jelenleg képzőművészeti galéria funkciója is van – közösen használjuk a Szerb Kulturális és Dokumentációs Központtal. Amikor ezt a frekvenciát helyszínt (az úgynevezett „budapesti Broadway”-t) jelölte ki a szerb közösség a Szerb Kulturális Központba való befektetéshez, a terem bérbeadásából nagyobb bevételekre számítottunk az akkori piaci körülmények között. Sajnos a gazdasági válság nyomai itt is érezhetőek.

Évente nyolcvan körüli előadást játszunk vagy vendégszerepeltetünk színházunkban.

Jelentősebb bemutatóink – kronológiai vagy más szempontokat a sorrendnél nem vettünk figyelembe:

Neka bude spomenut... (Említsük meg tisztelettel és kegyelettel...) – múltidéző szeánsz – színjáték

Szentendrei Evangélium – passiójáték

Ezzel az előadással ünnepeltük húszéves fennállásunkat. A legtöbb szereplő eljátszhatta újra a korabeli szerepét. A darab azóta is az egyetlen szerb nyelven íródott passiójáték, és azóta is ünnep minden alkalom, amikor játszhatjuk. Elhatároztuk, hogy karácsony és húsvét ünnepét a passióval fogjuk ünnepelni, mindig más és más szerblakta településen.

Az ortodoxia szellemiségébe a szentek színpadra vitele nem igazán fér bele. Az erdélyi magyar iskoladrámák ötletként és forrásként is szolgáltak a magyarországi betlehemes játékok és Vuk Sztefanovics Karadzics biblijája alapján íródott, misztériumokat bemutató színpadi műhöz. A *Szentedrei Evangélium*ra őszentsége Daniló szentendrei szerb püspök adta áldását.

Radoslav Zlatan Dorić: *Čudo u Rondeli (Csoda a rondellában)* – egy rém hazafias színdarab, a polgári szerb színjátszás 200. évfordulója alkalmából bemutatásra került jubileumi díszbemutató

A darab a szerb színjátszás ősbemutatójáról szól.

Konferenciát tartott a témával kapcsolatban a Szerb Tudományos Intézet, azonkívül kiállítás mutatta be a szerb színjátszás 200 évét, amely két hónapig volt látható a budapesti Nemzeti Színházban.

A téma legnagyobb kutatói voltak jelen és tartottak előadást a maratonira sikeredett konferencián, többek között Alojz Ujes, a szerb színháztörténészek doyenje. A kiállítás bemutatta a szerb színjátszás ősbemutatójának körülményeit, azonkívül a magyarországi szerb színjátszás húsz évét. Harminc újságíró érkezett az anyaországból.

A jubileumot méltóképpen ünnepelte meg a szerbség és magyarság együtt, pontosan ott, ahol a polgári szerb színház megszületett: Budapesten.

Balog István barátja volt Joakim Vujić, akit „a szerb színház atyjának” is neveznek. Joakim, a bajai pravoszláv pap fia Szentendren tanítóskodott abban az időben. Színháztörténeti kezdeményezés részéről, mikor 1813. július 22-én József nádorhoz folyamodott a Pesten tanuló szerb egyetemi ifjúság nevében egy jótékony célú szerb színelőadás megtartásának engedélyezéséért. (E kérel-

Radoslav Zlatan Dorić: *Csoda a Rondellában*
Olgica Nestorović és Matoricz József

met Balog István és Láng Ádám is aláírták.) A hatalom engedélyezte. Ez volt a szerb hivatásos színjátszás ősbemutatója.

Balog István játszott benne, de rajta kívül a magyar társulat „színmestere”, Fehér Tamás – sőt Balog Julianna is –, hiszen tökéletesen beszéltek rátzul, azaz szerbül.

Szimbiózisban kezdett el növekedni, gyarapodni, tökéletesedni mindkét nemzet színházi élete, színjátszása – Joakim Vujić a szerb királyi udvarba való távozásáig.

Pintér Béla: *Gad (Szutyok)* – Pintéernél nincsen műfaji megjelölés, ezért nem használunk mi sem

A bemutató helye és ideje: Magyarországi Szerb Színház kamaraterme, 2014. október 30.

Tamburatórium – zenés előadás

Egyedülálló hangzással szeretnénk vélhetőleg sorozatot indítani ezzel az előadással. A tremolós hangszereket általában csak a népzeneben használták vagy használják. Ez nem jelenti azt, hogy nem alkalmasak könnyűzenei művek interpretálására, vagy akár klasszikus zeneköltemények megszólaltatására. A legtöbb nép hangszerei között megtalálhatóak a tremolós hangszerek: a latin népeknél a mandolin, a görögöknél a buzuki, az oroszoknál a balalajka, a magyar népzeneben az asztali citera. A szerb muzsikában a tambura testesíti meg a tremolót, és a mi esetünkben ez nem egy hangszer, hanem egy hangszercsoport.

A vonós hangszerekhez hasonlítva, a hegedű megfelelője a prímtambura vagy a baszprím. A mélyhegedűhöz a tamburabrácsa köthető, míg tambura-cselló és tamburabőgő is létezik.

A tavalyi Kusturica–Bregović: *Macskahaj* című zenés előadásunk sikere folytán, amelyben szerb filmzenéket és musicalrészleteket adtunk elő, sok helyütt hasonló produkcióval várnak minket. Legyen a szerbséghez köthető, zenés, szólaljanak meg benne temperamentumos délszláv zenék, de ismerős dallamokat is szeretne hallani időközben a néző.

A szabadkai Ravnica hattagú tamburazenekar zenei tanulmányokat végzett fiatalokból jött létre. Húrjaikon gyönyörűen szólalnak meg a *Cabaret*, a *Macskák*, a *West side story* dallamai eddig soha nem hallott feldolgozásban, színházunk szólistáit kísérik.

A világhírű musicalek mellett a szerb színpadi daljátékok gyöngyszemei is előkerülnek a fiókból (Somborska Ruža, Milioner Mikica, Seoska Lola). Mind a hat zenész elsőrangú énekes is egyben, így a kórusrészeket a szólistával együtt énekelik. Természetesen nem végződhet úgy egy ilyen típusú produkció, hogy a *Bubamara*, Kusturica *Katicabogara* elő ne másszon valamelyik sarokból.

Radoslav Zlatan Dorić: *Ne daj Bože da se srbi slože (Ne adj Isten, szerbek egyesülnek)* – szatíra

Radoslav Zlatan Dorić már alapított magyar színházat. Vagy húsz magyar nyelvű előadást rendezett. Arra vágyott, hogy valaha Magyarországon, „kőszínházban” rendezhessen. Sajnos, nem érthette meg.

Ő volt a soknemzeti-ségű Vajdaság utolsó rendezője. Bácsföldváron, egy magyar–szerb faluban nőtt fel, és már gyerekkorában magába szívta a két nyelv dallamát, muzsikáját. Újvidéken a magyar színjátszást támogatta, Magyarországon a szerb kisebbségi színjátszást. Tanult mestersége a rendezés, a választott az írás. Négy drámakötete jelent meg, a fent említett darab a harmadikban szerepel, a kötet címe: *Drame za Slaviju*.

Radoslav Zlatan Dorić: *Ne adj Isten, szerbek egyesülnek*
Ember Tibor, Jurkovits Zorica és Matoricz József

Tíz éve még az ő rendezésében mutattuk be saját drámáját. Most a társulat kollektív rendezésben próbálja összehozni a tőle tanultakat.

Vujicsics Sztoján – Vujicsics Tihamér – Milosevits Péter: *Vujičić bluz (Vujicsics Blues)* – színjáték

A nem túl távoli jövőben játszódik a darab. A magyarországi szerbség kihalt, illetve asszimilálódott. Már csak egyetlen intézményük maradt: a múzeum – ahol a valaha itt élt szerbség ereklyéit őrzik. Ide érkezik a két múzeumőr, akik az utolsó képviselői a magyarországi szerbségnek.

...Takarítás közben megtalálják Vujicsics Sztoján kalapját és Vujicsics Tihamér napszemüvegét. (Az előadásban kellékként a két nagyság eredeti használati tárgya szerepel.)

A Vujicsics testvérpár zenéi és versei szolgálnak alapanyagul az előadáshoz.

A két testvér életműve alapján a modern zenei hagyományokon átszűrtük az autentikus folklórt, és így készült el ez az előadás.

Rusz Milán